Gunta Kosīte, LU Bibliotēkas galvenā bibliotekāre
Anžela Avdeikina, LU Bibliotēkas bibliotekāre

Profesora Eižena Leimaņa kolekcija

Eižena Leimaņa dzīves un darba moto –

„Divas lietas pilda manu apziņu ar pastāvīgi jaunu un pieaugušu apbrīnu un godbijību, jo biežāk un ilgāk tām pievēršas manas domas: zvaigžņotā debess un morālais likums manī. Abas šīs lietas es nedrīkstu meklēt ārpus mana redzesloka kā tumsā tītas un pieņemt tikai kā šķitumus; es redzu tās ar manas esamības apzināšanos."

I. Kants.

Eižena Leimaņa dzīves ceļš (1905–1992)

Bijušais LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes docētājs, kādu laiku arī fakultātes dekāns, Eižens Leimanis ir viena no interesantākajām personībām latviešu zinātnē. Zinātnieks piedzima 1905. gada 10. aprīlī Kocēnu pagasta Vecbaižās. 1924. gadā absolvēja Rīgas pilsētas 1. ģimnāziju un iestājās LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē. Studiju laikā pievērsās diferenciālvienādojumu teorijai un debess mehānikai. E.Leimanim tika piešķirts Matemātikas zinātņu kandidāta grāds. Pēc studijām jaunais zinātnieks strādāja Teoretiskās astronomijas un analītiskās mehānikas institūtā. Pateicoties kultūras fonda atbalstam un Kristapa Morberga fonda stipendijai, viņš savas zināšanas papildināja ārzemēs. 1937. gadā E. Leimanis tika ievēlēts par docentu Latvijas Universitātē. 1940. gadā klajā nāca viņa sarakstītā grāmata ***Teoretiskā mehānika***.

Diemžēl zinātnieka un pedagoga sekmīgajam darbam savas *Alma mater* un valsts labā bija lemti tikai nedaudzi gadi. Otrā pasaules kara beigās E. Leimanis kopā ar ģimeni devās bēgļu gaitās. Sākumā Vācijā, tad – Kanādas rietumos, kur kļuva par augstskolas profesoru Vankūveras Britu Kolumbijas Universitātē. Profesora akadēmiskā darbība bija ļoti aktīva. Viņš bija arī žurnālu ***Mathematical Review*** un ***Applied Mechanics*** līdzstrādnieks un vairāku zinātnisku organizāciju biedrs. Paralēli akadēmiskajam darbam universitātē E. Leimanis izstrādāja zinātnisko darbu Kanādas Matemātiķu savienības pētnieciskā institūtā (1953–1955) un bija zinātniskais padomnieks ASV kosmosa izpētes programmā *Lockheed Missiles & Space Co*. 1989. gadā rudenī viesojoties Rīgā, E. Leimanis dāvāja LU Bibliotēkai grāmatu, kas iznākusi 1958. gadā un tapusi sadarbībā ar fiziķi Nikolaju Minorski (*Nicholas Minorsky*) – ***Dynamics and nonlinear mechanics*** *(1. attēls).*

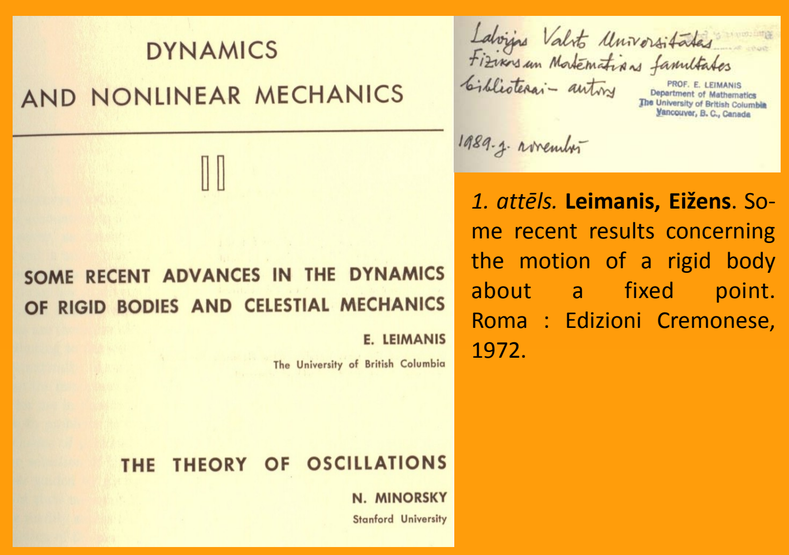

1. attēls. **Leimanis, Eižens**. Some recent results concerning the motion of a rigid body about a fixed point. Roma : Edizioni Cremonese, 1972.

1991. gadā profesors E. Leimanis atkārtoti viesojās Rīgā un, pateicībā par sagatavoto izstādi, LU Bibliotēkai dāvāja savu darbu ***Debess mehānika klasiskā un modernā izpratnē*** ar ierakstu un pateicības vārdiem tajā (*2. attēls*).

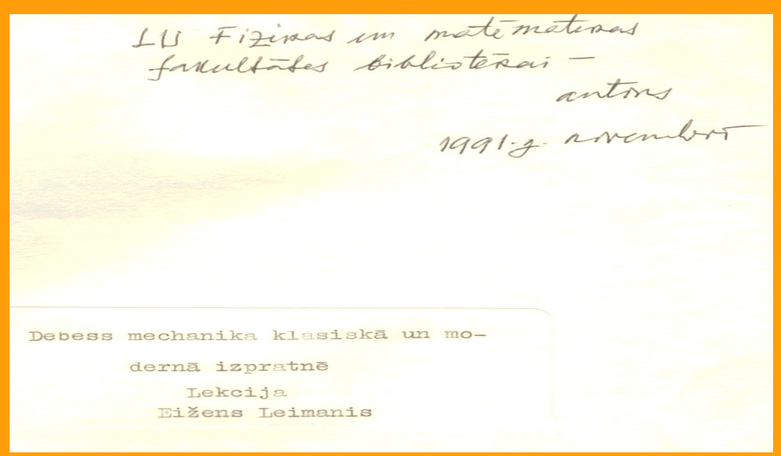

2. attēls. **Leimanis, Eižens**. *Debess mechanika klasiskā un modernā izpratnē* : lekcija : priekšlasījums, nolasīts 1991. g. 2. oktobrī Rīgā (1991).

1991. gada 25. februārī LU Padome nolēma matemātikas zinātņu doktoram profesoram Eiženam Leimanim piešķirt ***Doctor mathematicae honoris causae*** grādu par lielo ieguldījumu matemātikas un debess mehānikas attīstībā.

1991. gada 27. jūlijā profesors tika ievēlēts par Latvijas Zinātņu Akadēmijas ārzemju locekli.

Profesora Eižena Leimaņa mūžs noslēdzās Vankūverā 1992. gada 4. decembrī.

Par kolekciju

Kolekcija izveidota 1998. gadā pateicoties Eižena Leimaņa dzīvesbiedres Zigrīdas Leimanes nozīmīgajam grāmatu dāvinājumam Latvijas Universitātes Bibliotēkai.

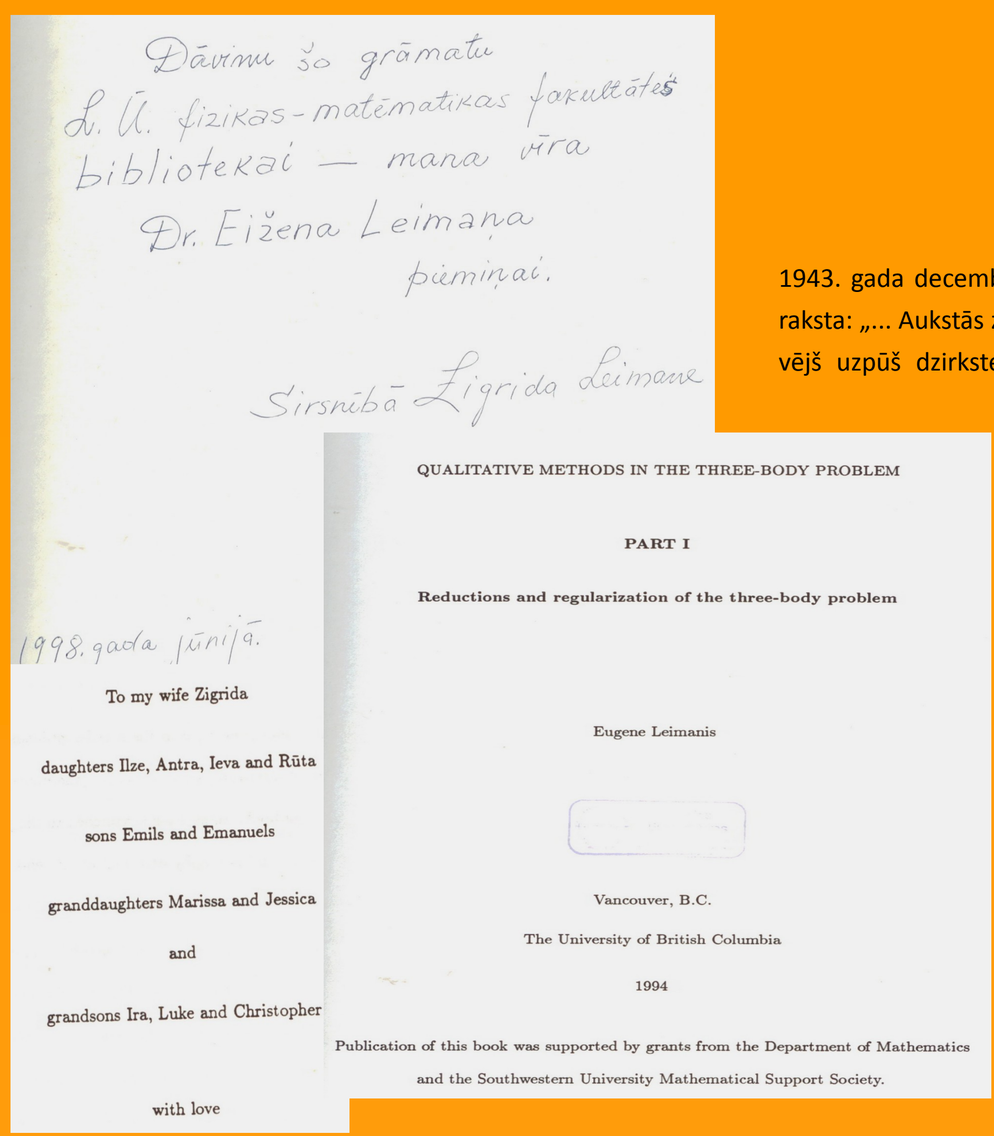

Kolekcijas kopumu veido 1532 nosaukumu izdevumi jeb 1815 eksemplāri (*4. attēls*); kolekcijā ir fundamentāli darbi matemātikā, fizikā, debess mehānikā un astronomijā, grāmatas, kuras nepieciešamas studentiem mācību priekšmetu izpratnē, kā arī materiāli, kas lieti noderēs *Alma mater* vēstures pētniecībā (*5. attēls*).

Eižena Leimaņa kolekcijas izdevumu sadalījums pa zinātņu nozarēm

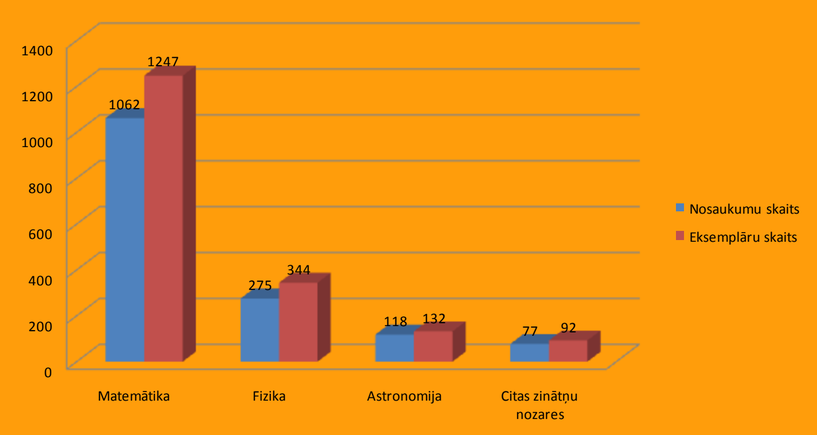

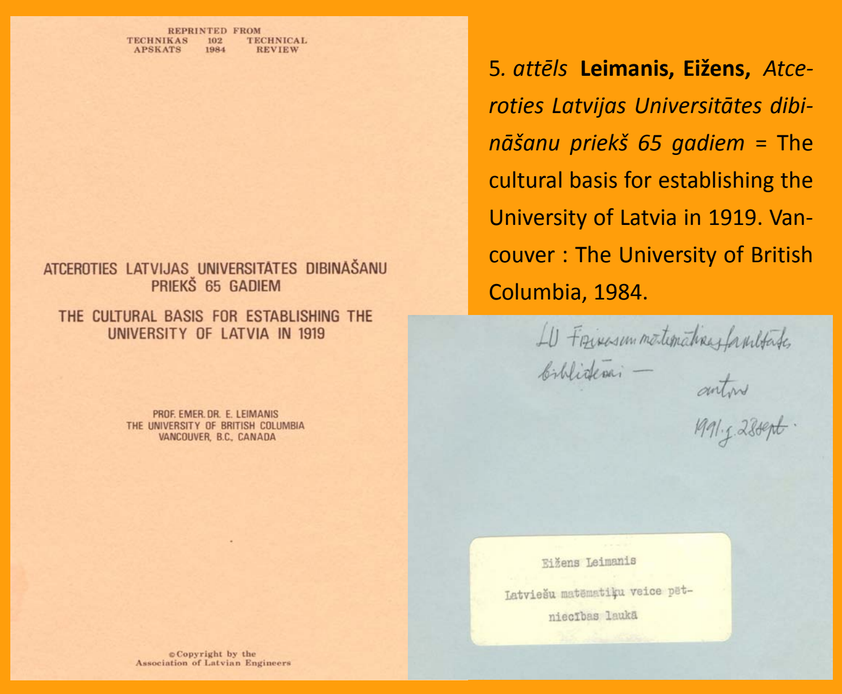

5. *attēls* **Leimanis, Eižens,** *Atceroties Latvijas Universitātes dibināšanu priekš 65 gadiem* = The cultural basis for establishing the University of Latvia in 1919. Vancouver : The University of British Columbia, 1984.

Kolekcijas izdevumi ir ne tikai dažādās zinātņu nozarēs, bet arī daudzās valodās. Profesors E. Leimanis izstrādāja zinātniskos darbus angļu, vācu un franču valodā (*6. attēls*).

Eižena Leimaņa kolekcijas izdevumu sadalījums pa valodām

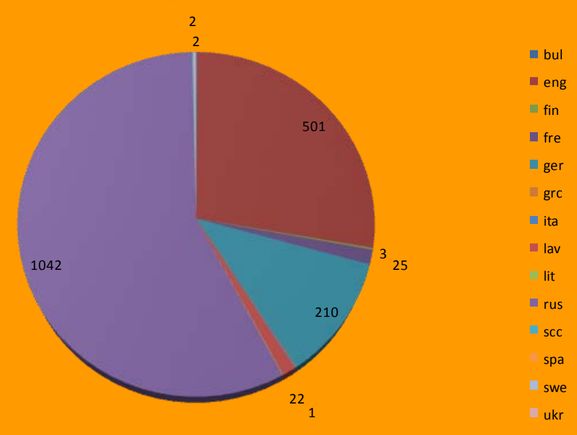

1943. gada decembrī, gatavojot svētku runu studentiem, E. Leimanis raksta: „... Aukstās ziemas dienās uz ielu stūriem aizkurina ugunskurus, vējš uzpūš dzirksteles un garāmgājēji stiepj pret liesmu nosalušos pirkstus. Tā arī mēs katrs savā ikdienas dzīvē arvien meklējam kādu dzirksti, kas iesilda dvēseli, un tāda dzirksts mums bieži uzliesmo vai nu drauga valodā, vai kādas grāmatas rindās." Šie vārdi raksturo E. Leimani kā pedagogu un labu grāmatu pazinēju, kuram gadu gaitā izveidojusies ievērojama izdevumu kolekcija. Viena no kolekcijas pērlēm ir ievērojamā latviešu matemātiķa Eduarda Riekstiņa fundamentālie darbi matemātiskajā fizikā (*7. attēls*).

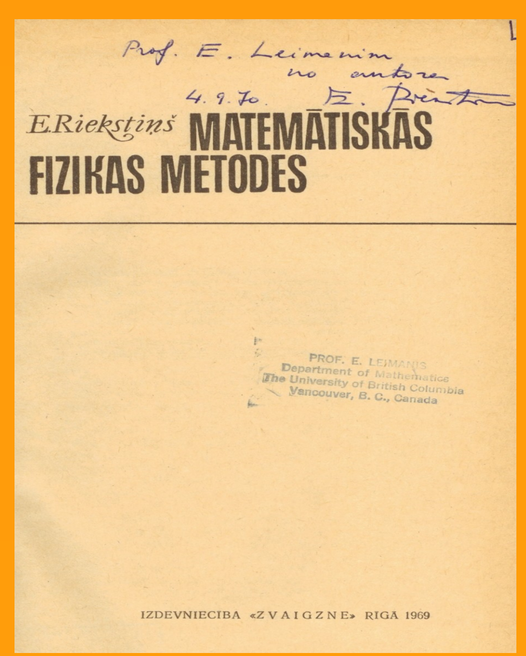

7. *attēls.* **Riekstiņš, E.** *Matemātiskās fizikas metodes.* Rīga., 1969.

Kolekcijas grāmatās ir E. Leimaņa ExLibris un zīmogs.

Eižens Leimanis – īsts zinātnes cilvēks – visus savus honorārus ieguldīja grāmatās. Profesors domāja par to, kāds liktenis pēc viņa aiziešanas mūžībā piemeklēs plašo literatūras klāstu. Rūpēs par grāmatu tālāko likteni iesaistījās arī viņa dzīvesbiedre. Daļa literatūras tika sūtīta uz Britu Kolumbijas Ziemeļu universitāti, LU Fizikas un matemātikas fakultāti, LU Filoloģijas fakultātes lasītavu, Latvijas Mūzikas akadēmiju, kā arī atsevišķām personām un draudžu skolām Latvijā. LU Fizikas un matemātikas fakultātei dāvātā un Eižena Leimaņa veidotā kolekcija vienkopus glabājas LU Bibliotēkas Fizikas un matemātikas fakultātes bibliotēkas krājumā Zeļļu ielā 8.

Izmantotie materiāli:
1. Ilgonis Stukmanis **"Matemātiķim un astronomam Eiženam Leimanim 10. aprīlī—90"** : *Dabas un vēstures kalendārs, 1995.-R., 1994.-34.-38. lpp.*
2. Leonīds Roze "Profesors Eižens Leimanis" – *Zvaigžņotā Debess. 1991./92. g. ziemas nr., 38.-40. lpp.*

© Latvijas Universitātes Bibliotēka, 2012
Latvijas Universitātes 70. konference